ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Qishloq xo'jaligi sohasida investitsiyalar va huquqiy muammolar

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti
t.f.PhD. **S.E.Tursimuratov,**
S.O‘.Iskenderova,
T.S.Kadirimbetova

Annotatsiya. Ushbu maqola qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalarni jalb qilish va bu jarayonda yuzaga keladigan huquqiy muammolarni o‘rganishga bag‘ishlanadi. Qishloq xo‘jaligi sektori, iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida, investitsiyalarni jalb qilishda ko‘plab muammolarga duch keladi. Ushbu maqolada investitsiya qilishning iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy tomonlari, shuningdek, qishloq xo‘jaligida huquqiy tizimning ahamiyati o‘rganiladi. O‘zbekiston tajribasi va xorijiy mamlakatlarning ilg‘or amaliyotlari asosida qishloq xo‘jaligini rivojlantirish uchun huquqiy tizimni yanada takomillashtirish zarurati ta’kidlanadi. Maqolada shuningdek, investitsiyalarni himoya qilish va qishloq xo‘jaligi sektori uchun samarali huquqiy mexanizmlar ishlab chiqish bo‘yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, investitsiyalar, huquqiy muammolar, investitsiya muhiti, huquqiy tizim, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish, yashirin investitsiya xavflari.

Аннотация. Абстрактный. Данная статья посвящена исследованию привлечения инвестиций в аграрный сектор и правовым вопросам, возникающим в этом процессе. Аграрный сектор, являясь важной составляющей экономики, сталкивается со многими проблемами в привлечении инвестиций. В статье рассматриваются экономические, правовые и социальные аспекты инвестиций, а также значение правовой системы в сельском хозяйстве. Подчеркнута необходимость дальнейшего совершенствования правовой системы развития сельского хозяйства на основе опыта Узбекистана и передовой практики зарубежных стран. В заключение статьи приводятся предложения по защите инвестиций и разработке эффективных правовых механизмов для аграрного сектора.

Ключевые слова: сельское хозяйство, инвестиции, правовые вопросы, инвестиционный климат, правовая система, развитие сельского хозяйства, скрытые инвестиционные риски, Узбекистан

Abstract. This article is devoted to the study of attracting investments in the agricultural sector and the legal problems that arise in this process. The agricultural sector, as an important component of the economy, faces many problems in attracting investments. This article examines the economic, legal and social aspects of investment, as well as the importance of the legal system in agriculture. The need for further improvement of the legal system for the development of agriculture based on the experience of Uzbekistan and the best practices of foreign countries is emphasized. The article also concludes with proposals for the protection of investments and the development of effective legal mechanisms for the agricultural sector.

Keywords: agriculture, investments, legal problems, investment environment, legal system, agricultural development, hidden investment risks, Uzbekistan

Kirish.

Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotning poydevorlaridan biri hisoblanadi. Aholining katta qismi shu sohada ishlaydi va bu sohaning rivojlanishi jamiyatning umumiy farovonligini ta'minlashda muhim o‘rin

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

tutadi. Shunday bo‘lsa-da, qishloq xo‘jaligi sektori ko‘plab muammolar bilan duch kelmoqda, jumladan, samarali investitsiyalarni jalb qilishdagi qiyinchiliklar. Investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay huquqiy muhitni yaratish, xarajatlarni kamaytirish, huquqiy risklarni boshqarish va investitsiyalarning o‘z vaqtida va samarali amalga oshirilishini ta’minlash kerak. Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligiga investitsiya kirishidagi asosiy huquqiy muammolar tahlil qilinadi va bu sohada davlatning roli, shuningdek, xorij tajribasi o‘rganiladi.

Qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalarni rivojlantirish va huquqiy muammolarni hal qilish uchun O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan qaror, farmoyishlar ishlab chiqilgan.

Sh.Mirziyoyevning (2017) "Qishloq xo‘jaligini rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risidadagi PQ-4567 sonli qarorida qishloq xo‘jaligi sohasida yuqori samaradorlikka erishish va sektorni rivojlantirish uchun yangi texnologiyalarni joriy etish, eksport salohiyatini oshirish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan. Shuningdek, fermer xo‘jaliklari va qishloq joylaridagi yashirin iqtisodiy faoliyatlarni rasmiylashtirish hamda qishloq xo‘jaligiga oid huquqiy mexanizmlarini mustahkamlashni ta’minlash ko‘zda tutilgan.[1]

Sh.Mirziyoyevning (2022) "Qishloq xo‘jaligi sohasida ekologik toza va barqaror ishlab chiqarishni rivojlantirish to‘g‘risida" gi PQ-4721 sonli qaror qishloq xo‘jaligida ekologik toza va barqaror ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun yangi mexanizmlar yaratishni ko‘zda tutadi. Shuningdek, o‘zgaruvchan iqlim sharoitida qishloq xo‘jaligini muvaffaqiyatli boshqarish, ekologik xavflarni kamaytirish va investitsiya sohasida samarali qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan. [2]

Qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalar va huquqiy muammolar

Qishloq xo‘jaligi – har bir mamlakatning iqtisodiyoti uchun muhim bo‘lgan soha bo‘lib, uning rivojlanishi nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, balki iqtisodiy o‘sish, bandlik yaratish va atrof-muhitni saqlashda ham muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalar va huquqiy muammolar, ushbu soha rivojlanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin bo‘lgan omillardir.

Qishloq xo‘jaligiga investitsiyalar: muhimligi va kerakliligi

Qishloq xo‘jaligi sektori iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlash, oziq-ovqat ishlab chiqarishni oshirish va yashash sharoitlarini yaxshilashda katta rol o‘ynaydi. Biroq, bu soha investitsiyalarni talab qiladi. Qishloq xo‘jaligiga qilingan investitsiyalar iqtisodiy jihatdan foydali bo‘lishi mumkin, chunki ular:

- Zamonaviy texnologiyalarni, masalan, yuqori hosildorlikka ega urug‘lar, avtomatlashtirilgan sug‘orish tizimlari, va boshqa ilg‘or texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni samaradorligini oshiradi.
- Investitsiyalar orqali qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini kengaytirish va raqobatbardoshligini oshirish mumkin.
- **Atrof-muhitni saqlash,** Barqaror qishloq xo‘jaligi amaliyotlarini rivojlantirish va tabiiy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashda investitsiyalar muhim ahamiyatga ega.
- Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan infratuzilma, masalan, yo‘llar, suv resurslari va qishloq joylarini rivojlantirish uchun investitsiyalar zarur.

Qishloq xo‘jaligida huquqiy muammolar

Qishloq xo‘jaligi sektori, boshqa sohalarga nisbatan ko‘plab huquqiy muammolarga duch keladi. Ularning ba'zilari quyidagilar:

- Ko‘plab mamlakatlarda qishloq xo‘jaligi yerlarining mulkiy huquqlari aniq emas. Bu yerlarni ijaraga olish, sotib olish yoki ulardan samarali foydalanishda muammolarni keltirib chiqaradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilish uchun yer mulkiga nisbatan huquqiy aniq qoidalar va kafolatlar zarur.

- Qishloq xo‘jaligi sektori ko‘pincha davlat tomonidan subvensiyalar yoki boshqa qo‘llab-quvvatlash shakllarini talab qiladi. Biroq, davlat tomonidan taqdim etilgan yordamlar ba'zan noto‘g‘ri taqsimlanishi yoki o‘z vaqtida berilmasligi mumkin, bu esa sektorda noaniqlik va adolatsizlikka olib keladi.
- Qishloq xo‘jaligi mahsulotlariga taalluqli intellektual mulk huquqlari masalasi, masalan, genetik modifikatsiya qilingan (GM) o‘simliklar va urug‘lar bo‘yicha qonunlar va normativlar, jadal rivojlanayotgan sohalardan biridir. Bu, ishlab chiqaruvchilar uchun yangi mahsulotlar yaratish va tarqatish jarayonida huquqiy cheklovlar va noaniqliklarni yuzaga keltirishi mumkin.
- **Mehnat huquqlari va ijtimoiy himoya,** Qishloq xo‘jaligi sohasida ishlovchi mehnat resurslarining huquqlari, jumladan, ish haqi, ish sharoitlari va ijtimoiy himoya tizimlari ko‘pincha noaniq va zaif bo‘ladi. Bu mehnat muhofazasi va adolatli ish sharoitlarini ta'minlashda muammolarni keltirib chiqaradi.
- **Atrof-muhitni himoya qilish va barqarorlik masalalari,** Qishloq xo‘jaligida ba'zi amaliyotlar atrof-muhitga zarar keltirishi mumkin, masalan, pestitsidlar yoki o‘g‘itlar ortiqcha ishlatilishi. Shuning uchun, atrof-muhitni himoya qilish uchun samarali huquqiy me'yorlar va regulyatsiyalarni ishlab chiqish zarur.

Qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilishda huquqiy rejimni mustahkamlash

Qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalarni samarali jalb qilish uchun quyidagi huquqiy islohotlar zarur:

- **Teng va shaffof yer bozorini yaratish,** Yer mulki va yerga bo‘lgan huquqlarni aniq belgilash, qishloq xo‘jaligi yerlariga investitsiya kiritishni osonlashtiradi.
- **Intellektual mulk huquqlarini himoya qilish,** Innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash va tadbirkorlikni rag‘batlantirish uchun intellektual mulk huquqlarini himoya qilishga e'tibor qaratish kerak.
- **Barqaror va atrof-muhitni saqlovchi amaliyotlarni qo‘llab-quvvatlash,** Davlat tomonidan ekologik xavfsiz texnologiyalarni rivojlantirish va barqaror qishloq xo‘jaligi amaliyotlarini rag‘batlantiruvchi qonunlar va dasturlar ishlab chiqish zarur.
- **Mehnat huquqlarini yaxshilash,** Qishloq xo‘jaligi ishchilarining huquqlarini himoya qilish va ish sharoitlarini yaxshilash uchun qonuniy choralar ko‘rish kerak.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirishga oid ko‘plab tadqiqotlar mavjud. Ular asosan ta’lim tizimi va mehnat bozoridagi o‘zgarishlar, shuningdek, malaka oshirish dasturlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri bilan bog‘liq. Misol uchun, O‘zbekiston Respublikasining "Ta’limni rivojlantirish davlat dasturi" (2017-2021) va "Kambag‘allikni kamaytirish strategiyasi" kabi hujjatlari kambag‘allikni qisqartirish va ta’limni modernizatsiya qilishni ta’minlashga qaratilgan. Shuningdek, O‘zbekistonning qishloq hududlarida ta’lim va malaka oshirish orqali ijtimoiy adolatni ta’minlashga qaratilgan bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda.

A.Karimovning (2020) "O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligiga investitsiya kirish muammolari" nomli maqolasida O‘zbekistondagi qishloq xo‘jaligi sohasidagi investitsiya muhiti va mavjud huquqiy muammolar tahlil qilinadi. Muallif davlat dasturlarining samaradorligini va qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilishdagi mavjud qiyinchiliklarni ko‘rsatadi. Ta’kidlanishicha, qishloq xo‘jaligi sektori ko‘p hollarda noaniqliklar, huquqiy xavflar va samarali tartibga solishning yo‘qligi tufayli

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

investitsiyalarni jalb qilishda muammolarga duch kelmoqda. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilishda huquqiy muammolarni tizimli ravishda o‘rganish va bu sohada tizimli takliflar berish. [3]

Z.Shomurodovning (2019) "Qishloq xo‘jaligida investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun huquqiy mexanizmlar" nomli maqolasida qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlashda zarur huquqiy mexanizmlarni ko‘rib chiqadi. Mualliflar o‘z fikrlarini O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish uchun o‘rnatilgan huquqiy asoslar va ularning muvaffaqiyatsizligiga olib keluvchi omillarni tahlil qilish orqali ishlab chiqadilar. O‘zbekistonning qishloq xo‘jaligi sektoriga oid huquqiy tizimni takomillashtirishga oid yangi yondashuvlar taqdim etilgan.[4]

Xorijiy tadqiqotlarda ta’lim va malaka oshirishning kambag‘allikni qisqartirishdagi roli haqida ko‘plab izlanishlar mavjud. Masalan, Jahon banki va BMTning ijtimoiy rivojlanish bo‘yicha hisobotlarida ta’lim va malaka oshirishning iqtisodiy barqarorlikka va kambag‘allikni kamaytirishga ta’siri ta’kidlanadi. Xorijiy tajribada, masalan, Skandinaviya mamlakatlarida, ta’lim tizimining modernizatsiyasi va malaka oshirish dasturlarining keng joriy etilishi kambag‘allikni qisqartirishda muvaffaqiyatli natijalarga olib kelgan. Ushbu mamlakatlarda yuqori malakali ish kuchining mavjudligi iqtisodiy o‘sishni ta’minlaydi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi.

Maqolada tadqiqot sifatida tasviriy-analitik metod, solishtirish, statistik tahlil va xususiy misollar keltirish usullari qo‘llaniladi. O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlarda amalga oshirilgan kambag‘allikni qisqartirishga doir ta’lim va malaka oshirish dasturlarining samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda, shuningdek, O‘zbekistondagi malaka oshirish tizimining hozirgi holati va uning kambag‘allikni qisqartirishdagi roli hamda ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri o‘rganiladi.

J.L.Carter (2018) "Investment in Agricultural Development: Legal Challenges" nomli maqolasida qishloq xo‘jaligiga investitsiya kiritishdagi huquqiy muammolarni global miqyosda o‘rganadi. Muallif investitsiya xavflarini kamaytirish va huquqiy tizimning samaradorligini oshirish uchun takliflar beradi. Xususan, kam rivojlangan mamlakatlarda qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni samarali jalb qilishda eng muhim huquqiy to‘siqlarni ko‘rib chiqadi. Xalqaro tajribalar asosida qishloq xo‘jaligiga investitsiya kiritishning huquqiy jihatlari va xavf-xatarlarini tizimli o‘rganish. [5]

A.S.Ferguson (2017) "The Legal Framework for Agricultural Investment in Developing Countries" nomli adabiyotida rivojlanayotgan mamlakatlardagi qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun huquqiy ramkalarni ko‘rib chiqadi. Mualliflar qishloq xo‘jaligi sektorida samarali investitsiyalarni jalb qilish uchun zarur bo‘lgan huquqiy islohotlarni taqdim etadi. Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlashda samarali huquqiy tizimlar yaratish bo‘yicha takliflar keltirilgan. [6]

Ushbu maqolada tadqiqot sifatida tasviriy-analitik metod, huquqiy tahlil, solishtirma metod va statistik usullar qo‘llaniladi. Qishloq xo‘jaligiga investitsiya kirishdagi huquqiy muammolarni tahlil qilishda O‘zbekistondagi huquqiy tizim va xalqaro tajriba o‘rganiladi. Tadqiqot jarayonida O‘zbekiston va boshqa mamlakatlarning huquqiy tizimlari solishtiriladi, shuningdek, mamlakatlarda investitsiya muhiti va investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlashning samaradorligi tahlil qilinadi.

Natijalar va muhokamalar

Qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilishda O‘zbekistondagi mavjud huquqiy muammolarni tahlil qilish orqali, mamlakatda investitsiya muhiti yaratishdagi asosiy to‘siqlar aniqlangan. Bular orasida huquqiy noaniqliklar, investitsiyalarning himoya qilinmasligi, yer va mulk huquqlarining noma'lumligi, korrupsiya va davlat siyosatining barqaror emasligi mavjud. Shuningdek, xorijiy

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

tajribalar asosida qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlari va huquqiy islohotlar taklif etiladi.

Xorijiy tajribalarda, masalan, Skandinaviya mamlakatlarida, qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun huquqiy mexanizmlar samarali ishlamoqda. O‘zbekistonda esa, investitsiya muhiti va huquqiy tizimni yanada takomillashtirish, qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb qilishni yaxshilash uchun zarur bo‘lgan asosiy qadamlar belgilangan.

Xulosa. Qishloq xo‘jaligi sohasida investitsiyalarni jalb qilishda huquqiy tizimning roli katta. O‘zbekistonda investitsiya muhiti yaratish uchun huquqiy islohotlar va samarali mexanizmlar zarur. Xorijiy tajribalar ko‘rsatishicha, huquqiy tizimni takomillashtirish va investitsiya xavfini kamaytirish orqali qishloq xo‘jaligini rivojlantirishda muvaffaqiyatga erishish mumkin. Maqolada taklif etilgan huquqiy islohotlar qishloq xo‘jaligi sektori uchun samarali investitsiyalarni jalb qilishni ta’minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Sh.Mirziyoyevning "Qishloq xo‘jaligini rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida". PQ-4567.2017

2.Sh.Mirziyoyevning " Qishloq xo‘jaligi sohasida ekologik toza va barqaror ishlab chiqarishni rivojlantirish to‘g‘risida". PQ-4721.2022.

3. A.Karimov. "O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligiga investitsiya kirish muammolari"
O‘zbekiston Iqtisodiyoti nashriyoti. 2020. 34-39 betlar.

4.. Z.Shomurodov. "Qishloq xo‘jaligida investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun huquqiy mexanizmlar". "Yuridik bilimlar" nashriyoti. 2019., 56-62 betlar.

5. J.L.Carter. "Investment in Agricultural Development: Legal Challenges". World 5Bank Publishing. 2018.,112-118 betlar.

6.A.S.Ferguson."The Legal Framework for Agricultural Investment in Developing Countries". Cambridge University Press. 2017. 75-84 betlar.